

UDK: 37.02:004.9:37.018.43

Yulduz JUMAYEVA,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil tadqiqodchisi

Pedagogika fanlari doktori, professor M. Shomirzayev taqrizi asosida

BO'LAJAK TARIX O'QITUVCHILARNI FORSAYT TEXNOLOGIYASI ASOSIDA INNOVATSION FAOLIYATGA TAYYORLASH METODLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada bo'lajak tarix o'qituvchilarni forsait texnologiyasi asosida innovatsion tayyorlashda qo'llaniladigan dizayn, Delphi, SWOT tahlili, TRIZ, qaror daraxti, prognoz xaritasi, ekspert panellar, ssenariyni ishlab chiqish kabi metodlarni amalda qo'llash, forsait texnologiyasining tarixi va mohiyati, hamda uning bir qator usullarni o'z ichiga olgan va mazmuni va tuzilishi bo'yicha o'qituvchi va talabalarning ijodiy jarayonlarini sintez qiladigan innovatsion o'qitish texnologiyasi ekanligi yoritilgan.

Kalit so'zlar: Forsait, innovatsion, texnologiy, bashorat, kompetentsiya, forsait kompetentsiya, prognoz xaritasi, Delphi usuli, ekspert panellar.

METHODS OF PREPARING FUTURE HISTORY TEACHERS FOR INNOVATIVE ACTIVITY BASED ON FORESIGHT TECHNOLOGY

Annotation

This article discusses the practical application of methods such as design, Delphi, SWOT analysis, TRIZ, decision tree, forecast map, expert panels, scenario development and the history and essence of foresight technology in the innovative training of future history teachers based on foresight technology, as well as its history and essence as an innovative teaching technology that includes a number of methods and synthesizes the creative processes of teachers and students in terms of content and structure.

Key words: Foresight, innovative, technological, forecast, competence, foresight competence, forecast map, Delphi method, expert panels.

МЕТОДИКА ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИСТОРИИ К ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ФОРСАЙТА

Аннотация

В данной статье рассматриваются практическое применение таких методов, как проектирование, Дельфи, SWOT-анализ, ТРИЗ, дерево решений, карта прогноза, экспертные панели, разработка сценариев, а также история и сущность форсайт-технологии в инновационной подготовке будущих учителей истории на основе форсайт-технологии, а также её история и сущность как инновационной педагогической технологии, включающей в себя ряд методов и синтезирующей творческие процессы учителей и учащихся по содержанию и структуре.

Ключевые слова: Форсайт, инновационный, технологический, прогноз, компетентность, форсайт-компетентность, карта прогноза, метод Дельфи, экспертные панели.

Kirish. "Forsight" so'zi ingliz tilidan tarjima qilingan (foresight) "kelajakka qarash, bashorat qilish, bashorat qilish, bashorat qilish" degan ma'noni anglatadi. "Forsight" so'zi ingliz tilidan tarjima qilingan (foresight) "kelajakka qarash, bashorat qilish, bashorat qilish, bashorat qilish" degan ma'noni anglatadi. Birinchi marta atama "foresight" dan mashhur fantastik yozuvchi Gerbert Uells (Herbert Uells) foydalangan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. 1902 yilda Qirollik institutida (Royal Institution) "kelajak kashfiyoti" (The Discovery of The Future) ma'ruzasida so'zlagan. Asosiy tezis shundan iborat ediki, kelajakni bilish mumkin, uni ilmiy usullar yordamida oldindan ko'rish mumkin.

Dastlab Forsait texnologiyasi biznesni rivojlantirish uchun qo'llanila boshlandi.

Forsait texnologiyasi 50-yillarning oxirida AQSH mudofaa sektorida Rand korporatsiyasi maslahatchilari (Research and Development tadqiqot va ishlab chiqish) ishida qo'llanilishni boshladi, bu erda istiqbolli harbiy texnologiyalarning ta'rifi, vazifalar hal qilindi.

O'tgan asrning 90-yillarida Forsait texnologiyasi fan va texnologiyalar doirasidan tashqariga chiqib, istiqbolli bozorlarni tahlil qilish uchun keng qo'llanila boshlandi va

yaqinda ijtimoiy jarayonlarni bashorat qilish, shuningdek milliy innovatsion tizimlar infratuzilmasini shakllantirish uning qo'llanilishiga kirdi.

Forsait texnologiya – bu kelajakni bashorat qilish metodologiyasi bo'lib, u o'quv jarayonining ta'lim tuzilishida, xususan, tarix fanlarini o'qitishda muhim rol o'ynaydi, chunki u forsait kompetensiyalarni ishlab chiqishga, tanqidiy bilimlarni rivojlantirishga, va mantiqiy fikrlash, nutqning barcha turlarini takomillashtirish talabalarning faoliyatini faollashtirishga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Forsait texnologiyasi quyidagilar bilan tavsiflanadi bilim va faoliyat usullari tayyor shaklda taqdim etilmaydi, qoidalar va ko'rsatmalar taklif etiladi va texnologiyaning butun maqsadi talabalarning qidiruv faoliyatini rag'batlantirishdan iborat.

Forsait texnologiya – bu kelajakni bashorat qilish metodologiyasi bo'lib, u o'quv jarayonining ta'lim tuzilishida, xususan, tarix fanlarini o'qitishda muhim rol o'ynaydi, chunki u forsait kompetensiyalarni ishlab chiqishga, tanqidiy bilimlarni rivojlantirishga, va mantiqiy fikrlash, nutqning barcha turlarini takomillashtirish talabalarning faoliyatini faollashtirishga yordam beradi

Tahlil va natijalar. Bizning fikrimizcha, Forsayt texnologiyasi o'nlab an'anaviy va innovatsion usullarni o'z ichiga olgan, bu dizayn usuli, Delphi usuli, SWOT tahlili, TRIZ usuli, qaror daraxti, prognoz xaritasi va boshqalar.

Masalan, "Prognoz xaritasi" (bashorat jadvali) talabalarning nutqi va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi, shuningdek turli xil voqealar va harakatlarni bashorat qilish, tahlil qilish, taqqoslash qobiliyatini shakllantiradi. "Prognoz PROGNOZ XARITASI

Boblar va paragraflar	mening taxminlarim: nima sodir bo'ladi?	Aslida nima sodir bo'ldi?	Xulosa
1-bob			
2-bob			

Ushbu kartani to'ldirish orqali talabalar o'xshashlik va farqlarni tahlil qilishni o'rganadilar qahramonlarning xatti-harakatlari, o'xshash tavsiflar va voqealarni taqqoslaydi.

Prognoz xaritasi yakka tartibda yoki guruhlarda to'ldirilishi mumkin, so'ngra auditoriyada ya'ni, birgalikda muhokama qilinadi. Ushbu usul keyinchalik ma'lum bir mavzu bo'yicha insho yozish uchun ham ishlatilishi mumkin. O'qituvchi insho mavzusini taklif qilishi mumkin, shuningdek talabani o'zi mavzuni o'z xohishiga ko'ra tanlashi mumkin. O'qituvchi avval talabalarga o'z fikrlarini shakllantirishga yordam beradigan ba'zi masalalarni muhokama qilishi kerak.

Delphi usuli (yoki Delphi Oracle usuli deb ham ataladi) – bu bir guruh talabalar tomonidan miya hujumi jarayonida ularning paydo bo'lishiga va ekspert baholari asosida eng yaxshi echimni tanlashga asoslangan echimlarni tezda topish usuli. Ushbu usulning nomi qadimgi Yunonistonning donishmandlari bilan mashhur Delfi shahridagi taniqli kelajakni bashorat qiluvchilar sharafiga qo'yilgan. U 1964 yilda Helmer va T. Gordon tomonidan AQShda ishlab chiqilgan [4].

Undan foydalanishning ahamiyati shundaki, pedagogik faoliyatining barcha turlaridan deyarli foydalanish imkoniyati beriladi, shuningdek, talabalarning qiziqishlari va moyilliklarini hisobga olgan holda ta'limni individuallashtirish va farqlash ta'minlanadi. Delphi usulidan foydalanish orqali o'qitishga shaxsga yo'naltirilgan yondashuv amalga oshiriladi, unda ushbu yondashuvning o'quv markazida talaba va uning o'quv faoliyati joylashish asosiy prinsipiga rioya qilinadi.

Delfi usulidan foydalanish jarayonida ikki guruh talabalar ishtirok etadilar: birinchi guruh – o'rganilayotgan muammoga o'z nuqtai nazarini taqdim etadigan mutaxassislar; ikkinchi guruh – bu ekspertlarning fikrlarini yagona maxrajga olib keladigan tahlilchilar. Delphi usulining o'zi bir necha bosqichlarni nazarda tutadi. Hammasi bo'lib uchta bosqich mavjud-bu dastlabki bosqich, asosiy bosqich va analitik bosqichlar.

Dastlabki bosqichda ekspert guruhi tanlanadi. Bu har qanday odamni o'z ichiga olishi mumkin, ammo 10 kishidan iborat guruhni tuzish tavsiya etiladi va iloji boricha ko'p emas.

Asosiy bosqichda muammo qo'yiladi, ekspertlar asosiy savolni olishadi va ularning vazifasi uni bir nechta kichik bo'laklarga bo'lishdir.

Tahlilchilar eng keng tarqalgan savollarni tanlashadi va so'rovnoma tuzishadi. Olingan so'rovnoma so'rovnoma yana ekspertlarga taqdim etiladi. Ular boshqa biror narsa qo'shilishi kerakmi, yetarli ma'lumot bormi, muammo haqida qo'shimcha ma'lumot bormi, deb xabar berishlari kerak.

Shunday qilib, batafsil ma'lumot bilan 10 ta javob (ekspertlar soniga qarab) olinadi. Tahlilchilar yana bir anketa yoki so'rovnomaning tuzadilar. Yangi so'rovnoma yana ekspertlarga taqdim etiladi. Endi ular o'z usullarini taklif qilishlari, muammoni hal qilish va qolgan ekspertlarning muqobil pozitsiyalarini o'rganishi kerak.

xaritasi" usuli yordamida talabalarning prognoz qobiliyatlari shakllanadi. Shunday qilib, tarixiy rasm, portret, film, lavha kabi badiiy materiallar, o'quv matni bilan ishlash, boshida, hikoyani o'qishdan oldin, o'qituvchi talabalarga ularni taqdim etib, ularning nomi va unga xos bo'lgan tarixiy xronologik voqea va hodisalarni talabalar muhokamasiga tashlaydi, va buning yakunida talabalarning prognozi tahlil qilinadi.

Bu erda samaradorlik, resurslarning mavjudligi, yechimlarning dolzarbligi baholanadi. Tahlilchilar ekspertlarning asosiy fikrlarini ajratib ko'rsatishadi va ularni bir-biriga yaqinlashtirishga harakat qilishadi. Agar kimningdir fikri ko'pchilikning fikriga zid bo'lsa, bu fikrlar ekspertlarga bildiriladi.

Natijada, ekspertlar o'z pozitsiyalarini o'zgartirishi mumkin, shundan so'ng bu qadam yana takrorlanadi. Mutaxassislar konsensusga kelguniga qadar va konsensus o'rnatilgunga qadar qadamlar qayta-qayta takrorlanadi. Va tahlilchilar tomonidan o'rganish, ekspert guruhi a'zolarining fikrlaridagi tafovutlar ilgari sezilmagan muammolarning nozik tomonlarini ko'rsatishi mumkin. Oxir-oqibat, umumiy baholash amalga oshiriladi va muammoni hal qilish bo'yicha amaliy tavsiyalar tuziladi.

Tahliliy bosqichda ekspert fikrlarining izchilligi tekshiriladi, olingan xulosalar tahlil qilinadi va yakuniy xulosalar va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Stenariyni ishlab chiqish metodi-Ssenariylar pastdan yuqoriga yoki yuqoridan pastga qarab yaratilgan va kelajakdagi imkoniyatlar va muqobil rivojlanish traektoriyalarini tahlil qilishga asoslangan bo'ladi.

Delfi usuli ko'plab mutaxassislar, shuningdek tashkilot o'rtasida o'tkazilgan so'rov ma'lumotlariga asoslanadi.

Kritik texnologiyalarni qo'llashda kerakli ma'lumotlarni shakllantirish yuqori malakali mutaxassislarning bilimlariga asoslanadi. Ular o'rganilayotgan sohalarida muhim texnologiyalar ro'yxatini tuzib, prognoz istiqbolni ishlab chiqadilar.

Ekspert panellar usuli. Deyarli har bir bashorat loyihasi ushbu usul yordamida tuziladi. Bu usul asosiy hisoblanadi. Uni amalga oshirish uchun o'n ikki nafardan yigirma nafargacha ekspertlar guruhi tuziladi.

Yo'l xaritalash metodi texnologiyalar, mahsulotlar, xizmatlar, biznes va bozorning sinxron rivojlanishi tufayli hozirgi holatdan uzoq muddatli rivojlanish bosqichlariga o'tish bosqichlarini aks ettiradi.

Etalonli tahlil. boshqa mamlakatlar yoki mintaqalar bilan taqqoslash orqali, texnologiyaning rivojlanish darajasini aniqlashga imkon beradi, dunyo yetakchilari darajasi bilan o'zaro bog'lash, sohalarida texnologik rivojlanishni tezlashtirish strategiyasini ishlab chiqadi.

Bir necha yil ichida yaxshi mutaxassis bo'lish uchun kelajakda nima qilishni xohlayotganingizni iloji boricha aniq tasavvur qilishingiz va bugun o'zgarishni boshlashingiz kerak.

Forsayt texnologiyasi — bu bir qator usullarni o'z ichiga olgan va mazmuni va tuzilishi bo'yicha o'qituvchi va talabalarning ijodiy jarayonlarini sintez qiladigan innovatsion o'qitish texnologiyasi.

Forsayt texnologiyasi talabalar ta'lim muammolari va kasbiy muammolarni hal qilishda tadqiqot yondashuvini rivojlantirishlari mumkin.

Ushbu texnologiyadan foydalanish bilimlarni tushunishni shakllantirishga yordam beradi, pedagogik ijodkorlik va kasbiy mahoratni, tayyorgarlikni yaxshilaydi [5].

Xulosa va takliflar. Kelajakni bashorat qilishning pedagogik vositasi sifatida taklif qilingan farsayt texnologiyasidan, ta'lim tajribasi tarkibidagi farsayt kompetensiya, o'quv texnologiyalarini qo'llab-quvvatlashning yangi vositalarini yaratish va ularni o'quv jarayonida targ'ib qilishda foydalanish maqsadga muvofiq.

Shuningdek, pedagogik ta'limning yangi maqsadlari, mazmuni va shakllarini rivojlantirish, ta'lim mazmunining

yangi usullarini targ'ib etishda, pedagogik ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'qituvchilar uchun zamonaviy pedagogik texnologiyani joriy etishga oid nazariy-metodik tavsiyalar ishlab chiqish uchun zarur hisoblanadi.

Takliflar. Pedagoglarni tayyorlashda: – o'qituvchilar uchun farsayt kompetensiya ko'nikmalarni oshirish bo'yicha maxsus dasturlarini joriy etish;

Metodik ta'minot: – pedagogik kasbiy fanlar kesimida farsayt loyihalar, testlar va dars ishlanmalari majmualarini yaratish;

ADABIYOTLAR

1. Alajlani, N., Holmes, W., & Dimitriadis, Y. (2024). Stakeholders' role in adaptive learning systems: A systematic review. *Smart Learning Environments*, 11(1), 1–18.
2. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
3. Corbett, A. T., & Anderson, J. R. (1994). Knowledge tracing: Modeling the acquisition of procedural knowledge. *User Modeling and User-Adapted Interaction*, 4(4), 253–278.
4. Каньин К. Форсайт науки, технологий и инноваций в Бразилии / Журнал «Форсайт». - № 2. - 2014.
5. Соколов А. В. Форсайт: взгляд в будущее / Журнал «Форсайт». - № 1. - 2007.
6. Азизходжаева, Н. (2019). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi.
7. Назарова, Д. (2020). "Forsayt texnologiyalarining ta'lim tizimidagi o'rni". Ta'lim taraqqiyoti jurnali, №3, 45–52-betlar.
8. To'xtasinov, M. (2022). Innovatsion faoliyat va kreativ ta'lim metodlari. – Samarqand: SamDU nashriyoti.
9. Gordon, T. J., & Glenn, J. C. (2019). *The Millennium Project: Futures Research Methodology*. – Washington D.C.
10. Zaynutdinova, L. (2021). "Innovatsion pedagogika va ta'limda raqamli transformatsiya". Pedagogika va psixologiya jurnali, №4, 65–72-betlar.